

Ivan Shtohryn

**CHURCH AND RELIGION RELATED ASPECTS IN THE PROCESS OF ARRANGING OF
DIPLOMATIC RELATIONS BETWEEN THE HOLY SEE AND UKRAINIAN NATIONAL
REPUBLIC (1919–1920)**

In the article the place and role of the Greek Catholic Church in the state building desires of Ukraine and the activities of its clergy turned on the establishing and development of official relations between the Holy See and Ukrainian National Republic are found out.

Key words: the Greek Catholic Church, Andrei Sheptycky, diplomacy, the Holy See, Ukrainian National Republic.

УДК 262.12: 94 (477.83/.86)

Тетяна Горан

**ДОБРОЧИННА ДІЯЛЬНІСТЬ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОГО ДУХОВЕНСТВА
ПЕРЕМИШЛЬСЬКОЇ ЄПАРХІЇ У ПРОЦЕСІ СТВОРЕННЯ ТА ПІДТРИМКИ
ЗАХОРОНОК І СИРОТИНЦІВ (1919–1939 РР.)**

У статті автор розглядає добродійну діяльність греко-католицького духовенства Перемишльської єпархії у період між двома світовими війнами. Висвітлює процес підтримки духовенством дитячих опікунських установ, сирітських притулків та захоронок (дитячих садків). Автор зазначає, що значну увагу ГКЦ у міжвоєнний період звертала на соціальний захист інвалідів війни, дітей-сиріт та на сім'ї, які втратили під час війни своїх годувальників. З цією метою створювалися дитячі опікунські установи, сирітські притулки та захоронки. Визначено, що найбільш активними у сфері добродійної діяльності були чернечі об'єднання сестер-служебниць, сестер-йосафаток та сестер-василіанок.

Ключові слова: добродійна діяльність, духовенство, Перемишльська єпархія, сирітські заклади, захоронки.

Агресія та порушення територіальної цілісності України, анексія Криму, неоголошена війна на Донбасі за російським сепаратистським сценарієм значно посилює політичну нестабільність та суспільну напругу. Бездіяльність влади, корупція, економічна криза змушують громадян гуртуватися для досягнення спільної мети – миру та побудови цілком нової вільної, незалежної, демократичної держави. Сьогодні рушієм демократичного розвитку України є волонтерство, яке, починаючи з грудня 2013 р., стало одним із найважливіших суспільних явищ. Волонтерство досить активно розвивалося під час Революції Гідності (21 листопада 2013 р. – лютий 2014 р.), однак масштабного, суспільного значення цей рух набув з початком військової агресії на сході України. Діяльність волонтерів спрямована на забезпечення української армії всім необхідним – від одягу та бронезнарядів – до зброї та автомобілів. Досить активними є волонтерські ініціативи і у ремонті військової техніки та наданні медичної допомоги постраждалим бійцям. Окрім того, створюються спеціальні центри допомоги сім'ям учасників АТО. Метою даних організацій є вирішення питань соціального захисту, реабілітації бійців та надання допомоги їх сім'ям. Варто зазначити, що в Україні існує давня традиція добродійності, благодійності та прояву милосердя до свого ближнього. Однак, якщо сьогодні тих людей, які надають безкоштовну соціальну допомогу називають волонтерами, то у минулі часи їх називали альтруїстами, добродійцями, благодійниками. У міжвоєнний період захисником духовних та матеріальних інтересів українського народу виступала Греко-католицька церква (далі – ГКЦ).

Після закінчення Першої світової війни у складний для України час повоєнної відбудови суспільного, політичного, економічного життя, провідною силою національного відродження було греко-католицьке духовенство. Опираючись на багатовікову історію українського народу з упевненістю можна сказати, що ГКЦ відігравала неабияку роль у формуванні загальнолюдських цінностей та збереженні української ідентичності. Однією з форм прояву загальнолюдських цінностей можна вважати добродійність (благодійність), питання походження та значення якої у різні історичні епохи залишається досі відкритим. Зважаючи на відсутність єдиної визнаної думки науковою та суспільною є проблема співвідношення понять «благодійність» та «меценатство». Історія благодійності бере свій початок ще з епохи античності. У даний період суб'єктами благодійницьких відносин були держава та громадяни. Однак із запровадженням християнства джерелом благодійницької діяльності стають церкви та монастирі.

Аналізуючи українську історію ХХ ст. можна стверджувати, що благодійність, яка нерозривно пов'язана з християнством, була одним із основних напрямів діяльності ГКЦ. Автор поставила за мету здійснити комплексний, ґрунтовний аналіз доброчинної діяльності греко-католицького духовенства Перемишльської єпархії у процесі створення та підтримки захоронок і сиротинців в період Другої Речі Посполитої. Тему доброчинної діяльності ГКЦ у своїх працях досліджували О. Красівський [1], В. Бадяк [2], В. Перевізіл [3], І. Пилипів [4], М. Швагуляк [5], С. Гнот [6]. Доброчинну діяльність ГКЦ в організації руху тверезості та антиалкогольному вихованні молоді висвітлює у своїх працях Б. Савчук [7]. Діяльності ГКЦ присвятили свої праці і польські дослідники Д. Іванечко [8], С. Стемпень [9], Т. Сліва [10]. Дослідження польських науковців побудовані на основі комплексного аналізу закордонних архівних джерел, а тому дозволяють глибше вивчити доброчинну діяльність ГКЦ.

У зазначений період основна увага ГКЦ була звернена на допомогу інвалідам війни, дітям-сиротам та сім'ям, які втратили своїх годувальників. З цією метою створювалися дитячі опікунські установи, сирітські притулки та захоронки (дитячі садки – примітка автора). Фактично ГКЦ у складний для України міжвоєнний період перебрала на себе деякі функції держави та зробила значний внесок у розвиток освіти, медицини та культури. Варто зазначити, що перша, так звана «сирітська захоронка» створена у австрійський період, ще задовго до Першої світової війни. Виникла вона у с. Жужіль (сьогодні Сокальський район Львівської області) у 1892 р. з ініціативи священика К. Селецького (1835–1918 рр.). керівництво захоронкою здійснювали сестри-служебниці. Вже у 1898 р. священиком створена чергова захоронка у с. Цеблів, якою опікувалися сестри-йосафатки. 12 грудня 1915 р., напередодні дня Святого Андрія Первозванного, у Львові відкрито сирітський притулок, діяльність якого була спрямована на допомогу дітям, які внаслідок воєнних дій залишилися без батьків та сім'ї [4, с. 252–253]. Комітет створено за сприяння митрополита Андрея Шептицького, а фінансову допомогу надав американський комітет допомоги дітям, організований сенатором Гербертом Гувером (31 президент США 1929–1939 рр. – примітка автора). У 1918 р. комітети опіки створені у Перемишльській та Станиславівській єпархіях. У межах новостворених комітетів діяли єпархіальні товариства допомоги, діяльність яких скеровувалася на надання допомоги постраждалим внаслідок війни, а також сиротам та вдовам священиків. Окрім того, комітети опікувалися дітьми, яких покинули батьки, утримуючи так звані «захисти». Так, у Львівській єпархії було 18 захистів, а у Перемишльській єпархії втричі менше – 6 [11].

10 вересня 1917 р. при монастирі монахів-студитів в Уневі створено фонд для українських сиріт ім. митрополита Андрея Шептицького, який налічував 312 тис. крон. 23 березня 1918 р. засновано «Захист ім. митрополита Андрея графа Шептицького для сиріт у Львові». Членом-співзасновником інституції був і перемишльський єпископ Й. Коциловський [4, с. 255]. Окрім того, створювалися й інші опікунські організації: у грудні 1918 р. – Український громадянський комітет, у квітні 1920 р. – Український фонд воєнних вдів та сиріт. Мета вказаних інституцій полягала у наданні матеріальної, медичної та моральної допомоги українцям, які потрапили у полон та були інтерновані. Окрім того, опікунські організації сприяли культурно-національному відродженню української молоді.

Досить поширеною у період Другої Речі Посполитої була практика створення захоронок. Однак це була досить важка та довготривала справа, адже для їх створення необхідно були отримати спеціальний дозвіл шкільної кураторії. Організатори захоронки подавали на розгляд шкільного уряду низку документів: матеріали щодо річного бюджету, рішення воєводи про технічний стан будівлі, в якій повинна була діяти захоронка, інвентаризація майна тощо. Обов'язковим було свідоцтво про педагогічну освіту вихователя, а також так зване «свідоцтво моральності». Новостворена захоронка мала власний внутрішній статут.

Захоронки у Перемишльській єпархії знаходилися під опікою сестер-служебниць, сестер-йосафаток, сестер-василіанок. Згідно з вимогами, одна вихователька могла працювати не більше, ніж з 40 дітьми. Однак це правило не завжди виконувалося, тому що вік дітей у захоронках обмежувався тільки нижньою межею – 3 роки. У деяких захоронках Перемишльської єпархії перебувало значно більше дітей. У 1921 р., незважаючи на складну суспільно-політичну та економічну ситуацію, у 31 сирітському захисті Львівської архієпархії перебувало 1400 дітей-сиріт (5 % від їх загальної кількості). У Перемишльській єпархії станом на 1922 р. утримувалося 6 захистів, у яких перебувало 263 дитини, з них 10 сиріт з родин греко-католицьких священиків [12, арк. 9].

Однак більшість опікунських сирітських закладів, захоронок міжвоєнного періоду діяли під опікою сестер-служебниць. Станом на 1928 р. під їх опікою діяли захоронки у: Белзі (50 дітей), Бориславі (60 дітей), Ветлині (45–55 дітей), Добромилі (45 дітей), Жовкві (40 дітей), Жужелі (40 дітей), Любелі (точна кількість дітей не відома), Мостах Великих (50 дітей), Перемишлі (Болонь) (60–70 дітей), Прилбичах (40 дітей), Самборі (45 дітей), Старому Самборі (50 дітей), Трускавці (45–55 дітей), Угерцях Винявських (40–50), Угневі (55 дітей), Ярославі (50 дітей). Захисти

функціонували у: Волянці (точна кількість дітей невідома), Дрогобичі (26), Жовкві (12 дітей), Новосілках-Дидинських (16 дітей) [13, с. 384–386]. Загалом, у 1928 р. діяло 16 захоронок (742 дитини) та 4 сирітські захисти (54 дитини). Під їх опікою у Перемишльській єпархії в 1928 р. діяло п'ять захоронок у: Цеблеві, Боянці, Журавиці, Хлівчанах та Яворові. Натомість, сестри-василіанки опікувалися тільки однією захоронкою в Улично [13, с. 387].

Фінансове, матеріальне утримання захоронок, сирітських притулків та захистів далеко не завжди було під силу греко-католицькому духовенству. Окрім того, польська влада виділяла незначну допомогу тільки військовим сиротам, вік яких не перевищував 14 років. Тому, потрібно було шукати власні джерела фінансування. Захоронки у Белзі та Самборі утримувалися за рахунок дотацій «Товариства захорони», у Бориславі – за рахунок пожертв вірних, а також праці сестер, у Ветлині – за рахунок добровільних пожертв, у Добромилі деякі кошти виділяв магістрат, у Жовкві, Жужелі, Любелі, Мостах Великих, Угерцях Винявських утримання захоронок відбувалося за рахунок власної земельної ділянки, праці сестер та добровільних пожертв вірних. Добровільні пожертви на функціонування захисту сиріт у Волянці вносила християнська громада Борислава. Захоронка у Дрогобичі отримувала матеріальне забезпечення тільки за рахунок невинної праці сестер, а також добровільних пожертв вірних. Захист сиріт у Новосілках-Дидинських перебував на утриманні товариства «Єпархіальна поміч». У Прилбичах утримували захоронку Шептицькі, а у Ярославі – Братство Матері Божої. Захоронку у Перимішлі, створену ще у 1905 р., утримувало Братство святого отця Миколая [13, с. 384–386]. У 1930 р. діяло 16 захоронок, у яких працювало 67 сестер-служебниць, а також 3 захисти – 14 сестер-служебниць. Під егідою сестер-йосафаток функціонувало шість захоронок у: Цеблеві, Боянці, Журавиці, Сурохіві, Хлівчанах та Яворові [14, с. 228].

У 1937 р. у Перемишльській єпархії кількість захоронок збільшилася удвічі (1928 р. – 16, 1930 р. – 16, 1937 р. – 30 захоронок). У 30-ти захоронках працювали 123 сестри-служебниці. Варто зазначити, що кількість сестер, які опікувалися притулками, була досить незначною, у порівнянні з кількістю дітей. Так, у Бориславі (Львівське воєводство) 6 сестер опікувалися одночасно 80 дітьми із захоронок та 25 із сирітського захисту. У захоронці в Тартакові 4 сестри доглядали за 50 дітьми. В захоронках у Бірчі, Волянці, Перемишлі, Прилбичах, Сокалі, Угерцях Винявських, Устріках Долішніх перебувало по 60 дітей. Найчисленнішою була захоронка у Жовкві, яка нараховувала 150 дітей, за якими доглядало тільки 5 сестер-монахинь [15]. У більшості випадків це були захоронки та захисти, які функціонували цілий рік. Однак у сирітському захисті у Турці приймали 10 дітей, і тільки влітку – 50 дітей. Кожна із захоронок мала свою сестру-настоятельку.

Незважаючи на те, що в Перемишльській єпархії діяла значна кількість дитячих благодійних організацій, певна частина дітей опинилася поза межами притулків. Тому благодійницькі функції частково виконувало Братство святого отця Миколая у Перемишлі. Значна увага членами братства приділялася доброчинній діяльності, яка проявлялася у різних формах допомоги вбогим, немічним та вдовам священиків. За ініціативи братства у Перемишлі створено захоронку для дітей (1905 р.) та дві школи, навчання у яких велося українською мовою [16, к. 2].

Перша світова війна принесла значні як матеріальні, так і людські втрати, зокрема серед греко-католицького духовенства. Закономірним було прагнення українського населення до забезпечення соціального захисту сім'ям, вдовам та сиротам, які внаслідок воєнних дій залишилися без годувальників. Проте держава не робила жодних серйозних кроків. у цьому напрямку [17]. Матеріальні витрати на забезпечення дітей всім необхідним (житлом, одягом, продуктами харчування) черговий раз взяло на себе греко-католицьке духовенство. Існувало декілька шляхів фінансування діяльності сирітських притулків: закордонна допомога; незначні фінансові дотації держави, які не мали постійного характеру; одноразові субсидії Міністерства праці і суспільної опіки; кошти громад, де до цього часу проживали сироти; добровільні пожертви тощо.

У міжвоєнний період греко-католицьке духовенство змушене було самостійно займатися пошуком коштів, необхідних для доброчинної діяльності. Значну частину коштів сирітські притулки отримували завдяки пожертвам вірних. Однак, згідно з чинним законодавством, у Польській державі для того, щоб провести збір пожертв, необхідно було отримати спеціальний дозвіл влади. Але навіть збір пожертв та незначна, можна сказати мізерна, дотація уряду на утримання дитячих притулків не могли в повному обсязі забезпечити їх діяльність. У 1924 р. рада «Захисту ім. митрополита Андрея Шептицького» надала одноразову фінансову допомогу на суму 200 доларів США для сиріт Перемишльської єпархії та удвічі менше (100 доларів США) для Станіславівської [18, арк. 153].

Значну матеріальну допомогу діяльності сирітській організації у Перемишльській єпархії надавало товариство «Єпархіальна поміч». Доброчинні фонди товариства поповнювалися за рахунок вступних внесків, добровільних пожертвувань вірних, а також державної дотації. У 1921 р.

бажаючи вступити до товариства та члени товариства «Єпархіальна поміч» мали сплачувати щорічний внесок у сумі 100 польських марок. Загалом, на потреби сирітських притулків у 1921 р. зібрано 2697656 польських марок (2044796 марок – добровільні пожертви та 652860 марок – державні дотації – примітка автора) [19, к. 61, 81].

У 1922 р. товариство «Єпархіальна поміч» утримувало два захисти у Перемишлі (112 хлопчиків та 13 дівчат), в Яворові (51 дівчинка), в Дрогобичі (57 дівчат), в Крестонополі (15 дівчат) і в Жовкві (15 дівчат). Загалом, під опікою товариства перебувало 263 дитини, з яких 6 – дошкільного віку та 257 дітей – шкільного. Варто зазначити, що тільки 10 дітей-сиріт походили із сімей священників. На основі аналізу архівних джерел можна стверджувати, що у захоронках та захистах дітям надавався не тільки притулок, а й належне виховання та формування у них християнсько-моральної особистості. Надання дітям-сиротам освіти вважалося одним із пріоритетних напрямків доброчинної діяльності духовенства. Так, із 263 дітей, які перебували під опікою духовенства, 15 хлопчиків навчалися у гімназії, 9 хлопчиків вивчали різноманітні ремесла, 3 дівчинки вчилися кравецтва, 7 дівчаток відвідували учительську семінарію та 3 дівчат вступило до монастиря сестер-василіанок [20, с. 67–68]. На утримання однієї дитини щоденно витрачалася 41 польська марка, щомісячно – 1243 польських марок, щорічно – 14921 польських марок. На початку 1922 р. товариство «Єпархіальна поміч» збило для дітей-сиріт 1111050 польських марок, а до червня 1922 р. – 1874346,6 польських марок, 36 доларів, 2 чеські крони, 1 чеську марку [21–22]. Єпископ Й. Коциловський особисто пожертвував для захистів 1296429,24 польських марок. На III-ix загальних зборах товариства «Єпархіальна поміч», які відбулися у Перемишлі 25 квітня 1922 р. зазначалося, що для захисту у Перемишлі зібрано: 640 кг пшениці, 2987 кг ячменю, 7277 кг картоплі, 315 кг хліба, 280 кг м'яса, 3066 штук яєць, 960 головок капусти [23]. Однак зібраних коштів та харчів було замало для утримання такої кількості дітей. Тому, «управа мусить не лиш здержати припинанне новозголошуваних дітий, але, коли матеріальні засоби не побільшаться значно, треба буде відсилати і сі діти, які тепер є в захистах, або до найближшої родини або до громад їх приналежности» [23].

У 1930 р. відбулося чергове засідання виділу товариства «Єпархіальна поміч», друга секція якого представила звіт доброчинної та опікунської діяльності. Згідно зі звітом, товариство надавало допомогу захисту для хлопчиків у Новосілках Дідинських (8446,40 злотих) та двом захоронкам у Дрогобичі і Яворові. Сестрам-служебницям, сестрам-василіянкам та сестрам-йосафаткам з фонду товариства виділено 3717,35 злотих, допомога учням та ремісникам нараховувала 1292,70 злотих [24]. Зважаючи на те, що хлопчики могли перебувати у захисті тільки до 10 років, члени товариства посприяли влаштуванню 5 сиріт на навчання у бурсу св. Миколая у Ярославі. У звіті йдеться про те, що «надто удержує То-во троє дівчат в інтернаті СС. Василіанок в Перемишлі. Дітвора у захистах учащає до місцевих шкіл а старші дівчата в Дрогобичі до прив. учит. семинара СС. Василіанок. Для захисту у Новосілках випрацьовано окремий правильник по вимогам Міністерства сусп. опіки» [24].

У 1933 р. товариству «Єпархіальна поміч» вдалося продовжити контракт винайму будівлі для захисту у Новосілках на 3 роки, а також зменшити чинш з 900 злотих – до 700 злотих щорічно. Як і в попередні роки захист у Новосілках (17 хлопчиків під опікою 5 сестер) знаходився на повному утриманні товариства, яке виділило 6207,68 злотих. 4-ох хлопчиків із захисту відправлено на навчання у бурсу св. Онуфрія в Ярославі. Оплату за навчання у розмірі 80 злотих щорічно вносило товариство. Окрім того, у 1933 р. за ініціативи членів товариства у Новосілках створено «Захоронку Еп. Помочі» під опікою сестер-йосафаток та розроблено план створення сирітської інституції в Устриках Долішніх. Товариство виділило 1548,65 злотих на потреби школи у Новосілках та 350 злотих – для сестер-василіанок [25].

На повному утриманні товариства «Єпархіальна поміч» у 1937 р. перебував сирітський захист в Новосілках під егідою сестер-служебниць. Захист налічував 19 хлопчиків (за даними церковного шематизму – 18 хлопчиків – примітка автора), якими опікувалися 6 сестер та прислуга. Як дізнаємося із звіту, на безпосередньому утриманні товариства «Єпархіальна поміч» перебувало 3 учнів гімназії у Новосілках: Тадей Дубек, Микола Залуцький, Ярослав Юрчак. Товариство надавало фінансову допомогу також захоронці у Яворові, управителькою якої була сестра-йосафатка Даниїла Якубенко. Загалом, товариство виділило 4828 злотих на захист у Новосілках, 1804 злотих – для сестер-василіанок і сестер-йосафаток, 2288 злотих – на допомогу учням і ремісникам [26].

Справа опіки над дітьми-сиротами належала до однієї з найважливіших. З цією метою організовувалися спеціальні громадські сирітські ради. Проте голова Апеляційного суду в м. Львові жалівся, що «... деякі Всч. ОО. Душпастирі відтягаються від праці у Громадських Радах Сирітських, що мають за ціль служити поміччю і порадою опікунчим Судам у сирітських справах». Він закликав душпастирів, щоб вони «радо і охотно брали участь у згаданих Радах» [27].

Таким чином, у складний міжвоєнний період ГКЦ частково перебрала на себе функції держави, які полягали у організації соціальної опіки над вірними. Основна увага звертала на допомогу дітям-сиротам. Греко-католицьке духовенство ініціювало створення у Перемишльській єпархії цілої низки опікунсько-виховних закладів (захоронок, захистів, сиротинців). Не можна залишити поза увагою і той факт, що найбільш активними у сфері доброчинної діяльності були чернечі об'єднання сестер-служебниць, сестер-йосафаток та сестер-василіанок. Проблема матеріального забезпечення цих інституцій лягла на плечі духовенства. Перевага у фінансуванні сиротинців належала Церкві. Держава не приймала активної участі у матеріальному забезпеченні опікунських установ, обмежуючись незначними, можна сказати мізерними, дотаціями. Подальшого наукового вивчення потребує питання доброчинної діяльності греко-католицького духовенства Перемишльської єпархії у сфері освіти, культури та науки, а також соціальної допомоги безробітним та людям похилого віку.

Список використаних джерел

1. Красівський О. Східна Галичина і Польща в 1918–1923 рр. Проблеми взаємовідносин / О. Красівський. – Київ: Вид-во УАДУ, 1998. – 299 с.
2. Бадяк В. Наш владика: Життя та посмертні минарства перемишльського єпископа Йосафата Коциловського / В. Бадяк. – Львів: Вид-во Отців Василіян «Місіонер», 2000. – 110 с.
3. Перевезій В. О. До проблеми латинізації УГКЦ в 20–30-х рр. XX ст. / В. О. Перевезій // Історія релігій в Україні. Праці XIII-ї Міжнародної наукової конференції (Львів, 20–22 травня 2003). – Львів: Логос, 2003. – Кн. 1. – С. 429–434.
4. Пилипів І. В. Греко-католицька церква у суспільно-політичному житті Східної Галичини (1918–1939 рр.): монографія / І. В. Пилипів. – Тернопіль: Економічна думка, 2011. – 440 с.
5. Швагуляк М. Суспільно-політична ситуація на Західній Україні на початку 30-х рр. XX ст. / М. Швагуляк // Записки Наукового Товариства імені Т. Шевченка. Праці історико-філософської секції. – Львів, 1991. – Т. ССХХІІ. – С. 111–145.
6. Гнот С. І. Доброчинна діяльність греко-католицької церкви у 1921–1939 рр. (за матеріалами Галицької митрополії): автореф. дис. канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / С. І. Гнот. – Львів, 2003. – 19 с.
7. Савчук Б. Корчма: Алкогольна політика і рух тверезості в Західній Україні у XIX – 30-х роках XX ст. / Б. Савчук. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2001. – 248 с.
8. Iwaneczko D. Biskup Josafat Kocyłowski (1875–1947) / D. Iwaneczko // Polska – Ukraina: 1000 lat sąsiedztwa. T. 3. – Przemyśl, 1996. – S. 247–260.
9. Stępień S. Organizacja i struktura terytorialna greckokatolickiej diecezji przemyskiej w latach 1918–1939 / S. Stępień // Polska-Ukraina. 1000 lat sąsiedztwa. T. 3. – Przemyśl, 1996. – S. 191–219.
10. Sliwa T. Kościół greckokatolicki w Polsce w latach 1918–1939. Kosciół w II Rzeczypospolitej / T. Sliwa. – Lublin, 1980. – S. 149–163.
11. Греко-католицька церква і добродійність // Мета. – 5 липня 1931.
12. Центральний державний історичний архів України в м. Львові (далі – ЦДІАЛ України), ф. 408, оп. 1, спр. 582, арк. 9.
13. Шематизм греко-католицького духовенства злучених єпархій Перемиської, Самбірської, Сяніцької на рік Божий 1928. – Перемишль: Відбито в печатні греко-катол. Капітули, 1928. – 420 с.
14. Шематизм греко-католицького духовенства злучених єпархій Перемиської, Самбірської, Сяніцької на рік Божий 1930. – Перемишль: Відбито черенками печатні греко-катол. Капітули, 1930. – 260 с.
15. Шематизм греко-католицького духовенства злучених єпархій Перемиської, Самбірської, Сяніцької на рік Божий 1937. – Перемишль: Накладом греко-катол. Капітули, 1937. – 164 с.
16. Arhiwum Państwowe w Przemyślu (далі – APP), Zespół 1085, Sygn. 8 Bractwo św. MikołajawPrzemyślu / Statutz 1928 r. (1932). – 8 s.
17. Конкордат. Дослівний текст польсько-ватиканської угоди // Діло. – 24 лютого 1925. – С. 2.
18. ЦДІАЛ України, ф. 358, оп. 1, спр. 163, арк. 153.
19. APP, Zespół1088 Towarzystwo «Pomoc Diecezjalna» w Przemyślu, Sygn. 1 Protokoły z ogólnych zebrań i posiedzeń wydziału (1918–1928). – 194 k.
20. Протокол III Загальних зборів товариства «Єпархіальна поміч» в Перемишлі, які відбулися дня 25 квітня 1922 р. // Перемиські Єпархіальні Відомости. – 1922. – Ч. 3. – С. 67–68.
21. Виказ жертв на сироти під зарядом II-ї секції товариства «Єпархіальна поміч» в Перемишлі, зложених з нагоди Христового Різдва в січні 1922 р., а надісланих до дня 3 лютого 1922 р. // Перемиські Єпархіальні Відомости. – 1922. – Ч. 1. – С. 22–25.
22. Виказ жертв на сироти під зарядом II-ї секції товариства «Єпархіальна поміч» в Перемишлі надісланих від 3 лютого до 24 червня 1922 р. // Перемиські Єпархіальні Відомости. – 1922. – Ч. 3. – С. 67–68.
23. Протокол III Загальних зборів товариства «Єпархіальна поміч» в Перемишлі, які відбулися дня 25 квітня 1922 р. // Перемиські Єпархіальні Відомости. – 1922. – Ч. 3. – С. 67–68.
24. Звіт з діяльності Виділу Е. П. за час від 2. липня 1929. до 16. червня 1930. // Перемиські Єпархіальні Відомости. – 1930. – Ч. VIII-XI. – серпень-вересень. – С. 127.
25. Звіт з діяльності Виділу Тов-а П. Е. П. за час від 1. червня 1932. до 1. червня 1933. // Перемиські Єпархіальні Відомости. – 1933. – Ч. XII. – грудень. – С. 132–134.
26. Звіт з діяльності Виділу Тов-а «П. Е. П.» за час від 1. червня 1936. до 1. Червня 1937. // Перемиські Єпархіальні Відомости. – 1937. – Ч. IX. – листопад. – С. 110.
27. В справі належання ОО. Душпастирів до громадських Рад Сирітських // Перемиські Єпархіальні Відомости. – 1937. – Ч. IV. – квітень. – С. 50.

Татьяна Горан

**БЛАГОТВОРИТЕЛЬНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ГРЕКО-КАТОЛИЧЕСКОГО
ДУХОВЕНСТВА ПЕРЕМЫШЛЬСКОЙ ЕПАРХИИ В ПРОЦЕССЕ СОЗДАНИЯ
И ПОДДЕРЖКИ ЗАХОРОНОК И ДЕТСКИХ ДОМОВ (1919–1939 ГГ.)**

В статье автор рассматривает благотворительную деятельность греко-католического духовенства Перемышльской епархии в период между двумя мировыми войнами. Освещает процесс поддержки духовенством детских попечительских учреждений, сиротских приютов и захоронков (детских садов). Автор отмечает, что основное внимание ГКЦ в межвоенный период обращала на социальную защиту инвалидов войны, детей-сирот и на семьи, потерявшие во время войны своих кормильцев. С этой целью создавались детские опекунские учреждения, сиротские приюты и захоронки. Определено, что наиболее активными в сфере благотворительной деятельности были монашеские объединения сестер-служебниц, сестер-иосафаток и сестер-василианок.

Ключевые слова: благотворительная деятельность, духовенство, Перемышльская епархия, сиротские учреждения, захоронки.

Tetyana Goran

**CHARITY ACTIVITIES GREEK CATHOLIC CLERGY OF PRZEMYSŁ DIOCESE IN THE
CREATION AND SUPPORT OF CHILDREN'S WARD AND ORPHANAGE
(1919–1939)**

The article examines the charitable activities of the Greek Catholic clergy in Przemyśl diocese in the period between the two world wars. Highlights process clergy support children's custodial institutions, orphanages and children's ward. The author notes that the focus of the GCC in the interwar period were drawn to the social protection of disabled war veterans, orphans and the families who have lost of their breadwinners during the war. To this end created children's guardianship institutions, orphanages and shelters (kindergartens). Determined that the most active in charitable activities were the monastic association ss. Servants, ss. Jehoshaphat and ss. Basilian.

Key words: charitable activities, clergy, Przemyśl diocese, orphanages, children's ward.

УДК 94 (477. 83/. 86): 271: 28

Ольга Маслій

**РАДЯНСЬКА ПОЛІТИКА ЩОДО ЖІНОЧИХ ЧЕРНЕЧИХ СПІЛЬНОТ
ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ
(ДРУГА ПОЛОВИНА 1940-Х РР.)**

У статті досліджується ліквідація жіночих монастирів Греко-католицької церкви сталінським тоталітарним режимом на території західних областей Української РСР. Основну увагу приділено висвітленню ставлення державного керівництва СРСР до чернечих спільнот після насильницького «возз'єднання» Греко-католицької церкви з Російською православною церквою. Автор описує процес закриття монастирів, ув'язнення і заслання монахинь у в'язниці і табори в останні роки сталінського керівництва.

Ключові слова: «возз'єднання», монастир, репресії, Греко-католицька церква, черниці.

У другій половині 1940-х рр. прийшов час важких випробувань для Греко-католицької церкви (далі – ГКЦ). Сталінський партійно-тоталітарний режим спробував позбавити Церкву, яка впродовж століть відігравала важливу роль у громадському і духовному житті Галичини, найважливішого – права на існування. Упродовж 1946–1989 рр. ГКЦ була, по суті, найбільшою нелегальною Церквою, водночас найчисленнішою в СРСР християнською спільнотою, представники якої, незважаючи на переслідування і заборони, зберігали відданість своїй релігійній конфесії, чинили опір радянській системі [1, с. 4]. Складовою інституцією Церкви було чернецтво, яке своїми витоками на українських землях сягає ще XI ст. З утвердженням радянської влади, що пропагувала вояковничий атеїзм, українське чернецтво зазнало репресій, ув'язнення і заслання.

У сучасній історичній науці окремі розвідки про ліквідацію чернечих спільнот ГКЦ здійснили О. Турій, Я. Глисюк, Б. Боцюрків, Я. Стоцький, І. Андрухів, П. Кам'янський та деякі ін. [2–5]. Процес закриття монастирів і репресій жіночого чернецтва частково висвітлювався у працях С. Сало, О. Кіс і А. Великого [6–8]. Однак досі бракує комплексного аналізу ліквідації жіночих чернечих спільнот, що діяли на території Галичини до 1946 р. Головні відомості про ліквідацію і